

Megszólalt az egyik utolsó élő csendőr

Történešzvíta: Szakály vs Ungváry

Szathmáry István, Pethő Tibor, 2016. június 19., 18:26

Életkép a Frigyes főherceg üdülőtelepen (ma Veszprém Megyei Tüdőgyógyintézet) 1943-ban. Mosolynyi szünet

Az egykori magyar királyi csendőrség ma élő tagjait jőszerével két kézen meg lehet számolni. A háború, az üldöztetés és a testület megszűnése óta eltelt idő könnyörtelenül megrostálta sorait. A százkettedik évében járó Sárai-Szabó Károly egykori csendőr őrmester egyike a testület utolsó tanúinak.

Sárai-Szabó Károllyal idősek otthonában találkoztunk. A beszélgetést szívesen vállalta, de azt kérte, se a szolgálata emlékeként megőrzött fényképét ne tegyük közzé, se fotó ne készüljön róla. Feltehetően hosszú évek tapasztalata intette erre az óvatosságra.

Szakály Sándor: A magyar királyi csendőrség az 1881-es II. és III. törvénycikkkel született meg. Igaz, már addig is működött a magyar királyi kormánynak alárendelt csendőrség, amely a cs. kir. zsandárezredek felszámolása után az ország egyes területein – így Erdélyben és Horvát-Szlavónországban – látta el a közbiztonsági feladatokat, és 1876-ban a Honvédelmi Minisztérium irányítása alá került. A kormányt a rossz közbiztonság ösztönözte, hogy olyan, katonailag szervezett közbiztonsági őrtestületet hozzon létre, amely képes az élet- és vagyonbiztonságot garantálni hazánkban. A különböző vármegyék ellenállását legyőzve, európai példák nyomán, az ország területének mintegy kilencven százalékán működő testület jött létre. A mintegy 12 ezer fős csendőrség hatékonyan ügyelt a vidék biztonságára. Szolgálati feladatainak ellátását, a legénység és a tisztikar életének mindennapjait a Szervezeti és szolgálati utasítás a m. kir. csendőrség számára című kiadvány határozta meg, amelyet a

testület 1881 és 1945 közötti működése ideje alatt mindösszesen háromszor jelentettek meg, 1881-ben, 1927-ben és 1941-ben. Ezt nevezték a csendőrök bibliájának, amelynek szinte szó szerinti ismerete kötelező volt a legénységi állományúak számára. Döntő többségük a magyar paraszti társadalom legszegényebb rétegeiből került ki, és a kötelezően letöltött katonai szolgálat, illetve a jelentkezést követő fizikai és szellemi vizsgák után kerülhetett próbaszolgálatra a testületbe. A 18 hónapi próbaszolgálatot követően véglegesítették a csendőrt, szakaszvezetői rendfokozatban. (A próbacsendőr tizedesi, illetve őrzetői rendfokozatot viselt.)

Az első világháború alatt tagjainak egy része a hadra kelt seregen belül rendészeti feladatokat látott el. 1918 őszén a csendőrség szervezete megmaradt, és királyi jelző nélkül működött a testület 1919 márciusáig, amikor is a Tanácsköztársaság rövid időszakában létrehozott Vörös Őrségbe került az állomány jelentős része. 1919 augusztusában újjászerveződött a csendőrség, és 1945 májusáig látta el feladatát. Az 1922. évi VII. törvénycikk nyomán épült ki szervezete – a 12 ezer főnek mindössze öt százaléka (hatszáz fő) lehetett hivatásos csendőrtiszt –, „alapegysége” az őrs volt. (Utóbbi lehetett gyalogőrs, lovas őrs és vegyes őrs, mindig az adott terület földrajzi viszonyaihoz igazodva.)

A két világháború közötti években a csendőrség által a különböző bűncselekmények felderítésére indított nyomozások eredményessége 75 és 95 százalék között volt. Ezt az eredményt – a sokszor hangoztatott „csendőrpofonok” nélkül – magas szintű szakmai munkával érték el. A testület tagjai minden hivatalos fellépésük során a magyar állam képviselőjeként jártak el, be kellett tartatniuk törvényeit, és a rájuk vonatkozó előírásokat nem léphették túl. Nem véletlenül hangzott így a „csendőr-tízparancsolat” nyolcadik pontja: „Mögötted a törvény, előtted is az legyen!”

A testület tagjainak egy része 1944-ben közreműködött a magyarországi zsidóság deportálásában, és ez gyakorlatilag megpecsételte a magyar királyi csendőrség sorsát. 1945-ben miniszterelnöki rendelettel feloszlatták a testületet – a rendeletben a zsidóság deportálásában való közreműködésre utalás nem történt –, a volt csendőrök igazolására különleges bizottságot állítottak fel, amely az 1939 előtt már nyugállományba került – de nem egy esetben már elhalálozott! – csendőröket is igazolás alá vonta. Igazoltnak csak nagyon kis számban nyilvánítottak csendőröket, mivel olyan feltételeket szabtak meg az igazoláshoz, amelyek az 1945 előtti években fennálló törvényekkel és rendeletekkel való szembe fordulást várták volna el a csendőröktől, így szinte kivétel nélkül megbélyegzetté váltak. A népbírói ítéletek, az internálás, a kitelepítés, a vagyonek kobozás, a nyugdíjak megvonása mellett a volt csendőrök és családtagjaik zaklatása gyakorlatilag az 1980-as évekig tartott.

A rendszerváltoztatás után az egykoron jogtalanul elítéltek, nyugellátásuktól megfosztottak jogi elégtételt nyertek, és a testület történetére vonatkozó kutatások a tudomány szabadságának jegyében folyhatnak.

Sárai 1914. január 21-én született a Szolnok megyei Tiszavárkonyban. Édesapja, az egykori honvédhuszár gazdálkodásból, szőlőművelésből tartotta el ötfős családját. Károly nevű fia a kőműves- és ács mesterséget tanulta ki, majd 1937-ben bevonult a szolnoki Bethlen Gábor gyalogezredhez, hogy utána majdnem egy évtizedig viselje az egyenruhát.

– A katonaságnál 1939-ben, tizedes koromban önként jelentkeztem a csendőrséghez. Az egyéves csendőriskola után a Csanád megyei Pitvarosra kerültem, majd a honvédséggel vonultunk be Erdélybe – emlékezik vissza szolgálatának kezdetére az egykori járőrparancsnok.

Volt, ahol fegyveres ellenséggel is szembenéztek, de feladatuk elsősorban a közbiztonság fenntartása volt Szilágy vármegyében. Két-, nehezebb esetben háromfős járőrként látták el

feladatukat a Felsőegregyhez tartozó, zömében románok lakta területen. A helyi lakosság tiszteletben tartotta a csendőrséget, bár nem mindenki szerette őket.

Mögötte a törvény – A törvényt betartottuk és betartattuk. Éjjel-nappal járőröztünk az erdős Fotó: Fortepan területen, így váratlanul bárhol megjelenhettünk, nem volt annyira biztonságban a törvényszegő, mint ma, mert akik rosszban sántikáltak, sohasem tudták, hogy mikor szaladnak belénk – mondja Sárai-Szabó Károly. – Ezzel az állandó szolgálattal és a bizalom megnyerésével tudtuk elérni a jó közbiztonságot. A megelőzésre törekedtünk, nem a bűnüldözésre. Azt mondják, hogy mi, csendőrök mennyire vadak voltunk! Mutassák meg, hogy a mai világban, ahol nincs csendőrség, mire jutnak.

A csendőröknek mindenki köteles volt engedelmeskedni, de utólag bárki panasszal élhetett. Ugyanakkor a fegyverhasználatot szigorúan vették, minden esetben kivizsgálták, és ha indokolatlanul történt, a csendőrt felelősségre vonták. Sárai-Szabó Károlynak szerencséjére sohasem kellett ehhez folyamodnia. Az esetek többségében a csendőregyenruha viselőinek elég volt pusztán tekintéllyel fellépniük.

– „A törvény nevében a foglyom!” Ennyi volt az egész. Egyébként még egy pofonért is fogdába lehetett kerülni, így azt is meggondolta mindenki – emlékezik vissza szolgálatának körülményeire Sárai úr. Elmondta, ahogyan ők tartották szemmel a rájuk bízott körzetet, ugyanúgy feljebbvalóik is rendszeresen és meglepetésszerűen ellenőrizték őket, és kemény fegyelmet tartottak. Igaz, mindennek ellenére tud olyan különös esetről, amikor a visszatérő járőr azt látta, hogy néhányan disznót igyekeznek feltuszkolni egy kocsira. Látva a kínlódásukat még segítettek is nekik, nem gondolva, hogy olyan bátor tolvajokkal találkoztak, akik az őrs közelében merték elkövetni gaztettüket.

– Indokolt esetben a gyanús személyt bekísértük a községházára kihallgatásra. Mondják, hogy veréssel vallattunk. Bűnözőkkel találkoztunk, de őket kihallgatni csak két tanú jelenlétében lehetett, s ha a gyanúsított nem tudott magyarul, akkor tolmács is jelen volt. Nem veréssel, hanem szóval igyekeztünk kiforgatni a gyanúsítottat, s mindenről jegyzőkönyv készült. Emellett sokat segített a nálunk lévő úgynevezett nyomozókönyv, amelyben minden körözött egyén benne volt.

Az egykori őrmesterrel szót váltottunk szolgálatának utolsó szakaszáról, a háború végéről is. Elmondása szerint őket számos más csendőrrel ellentétben nem vetették harcba, s a visszavonulás során az akkor Németországhoz tartozó ausztriai Tobelbadban estek orosz fogságba.

Tormás zsák, villanyozó

[Magyar Nemzet](#) **Ungváry Krisztián**: A csendőrségről alkotott képet ma még számos legenda torzítja. A beszámolók, amelyek e szervezet professzionalizmusáról szólnak, általában azzal kívánják ezt illusztrálni, hogy a mai bűnözési, illetve felderítési mutatókhoz képest mennyivel jobbak voltak azok a statisztikák, amelyek a csendőrséghez köthetők. Az összehasonlítással azonban az a baj, hogy nem veszi figyelembe az elmúlt időszak társadalmi változásait. Száz vagy akár csak nyolcvan évvel ezelőtt ugyanis egy sor bűncselekményfajta még csak nem is létezett, teljesen más volt a jogi környezet és mások a bűnüldöző szervek lehetőségei. Lehet, hogy a csendőrség szakmai szempontból kiváló szervezet volt, ezt azonban csak úgy lehetne bizonyítani, ha korának hasonló szervezeteivel hasonlítanák össze. Biztos vagyok benne, hogy az 1945 előtti angol rendőrség vagy akár a Gestapo is sokkal hatékonyabban tudott számos kérdésben működni, mint ahogyan a mai angol vagy német rendőrség. Kérdés azonban, hogy

ennek a hatékonyságnak az okai miben lehetők fel. Szerintem nem feltétlenül abban, hogy jobb nyomozók voltak, hanem hogy teljesen más körülmények között kellett működniük. Például a vádlottak kihallgatása során használtak tormás zsákot, villanyozót és más, a jogállamban teljesen akceptálhatatlan eszközt.

A holokauszt kapcsán nemcsak a csendőrség vállalt feladatokat, így vagy úgy minden állami szervezet, beleértve a vagyonok leltározására kirendelt pedagógusokat, a rendőrséget és az orvosi, ügyvédi és mérnöki, illetve sajtókamarákat. A csendőrség specifikuma legfeljebb a lebonyolítás során tanúsított különleges brutalitásban érhető tetten. A kegyetlenkedések mellett vesztegetési és lopási ügyek tömege is előfordult, ami finoman szólva árnyalja a professzionális szervezetről utólag konstruált képet. Sokkal nagyobb problémának tartom a csendőrség vezetésén belül elharapódzott szélsőjobboldali pártszimpátiákat, amelyeket máig nem kutatott ki alaposan a történettudomány, holott léteznek hozzá források. A nyilaskeresztes pártnak számos titkos tagja volt a csendőrségen belül, akik gyakorlatilag ügynöki tevékenységet folytattak. A csendőrség bizonyos csoportjai, például a m. kir. csendőrség nyomozóosztálya „zsidó mozgalmak” címmel külön összesítéseket szerkesztett a zsidónak minősített egyének bűncselekményeiről, úgy állítva be, mintha a bűncselekmények az érintettek „faji” hovatartozásából következtek volna. Ezt a beállítást semmilyen parancs nem írta elő, és mindez semmilyen módon nem hozható egy nevezőre a kriminalisztika eszközeivel és módszereivel, tehát magyarán példa arra, hogy egy fontos ügyben ez a szervezet hosszú éveken keresztül egyáltalán nem professzionálisan működött. Figyelemre méltó továbbá, hogy a központi nyomozóparancsnokság készpénzként és valós fenyegetésként kezelte az 1940-es évek elejétől a keresztényekre leselkedő „zsidó bosszú” rémképét. Jelentéseikben rendszeresen megismételték, hogy „a zsidók” azt tervezik, hogy a bolsevizmus győzelme után keresztény fejekkel rakják ki Budapest utcáit, mindezzel pedig maguk is aktív szerepet vállaltak az antiszemita közhangulat fenntartásában.

Az alapvető probléma a csendőrség kapcsán nem az a néhány hónap, amikor a deportálásokban bizonyos tagjai gyalázatos szerepet játszottak, hanem hogy a csendőrség egy nem éppen jogállami rendszernek a fenntartását garantálta 1920 és 1944 között. Csendőrök verték véresre vidéken a nem kormánypárti választókat, például Bajcsy-Zsilinszky Endre híveit, csendőrök voltak felelősek a folyamatos választási csalásokért, csendőrök terrorizálták a nemzeti kisebbségek tagjait, köztük a magyarországi németeket. A népi írók, beleértve Németh Lászlót, Sinka Istvánt vagy Szabó Dezsőt, a csendőröket a rendszer leginkább visszataszító jelenségének tartották. Természetesen voltak csendőrtisztek, akik ebben nem vállaltak szerepet, és helytelen volna kollektív bűnösség bélyegével sújtani egy ilyen szervezetet. Ám legalább ennyire helytelen az is, ha a csendőrséget idealizálják. Koruk gyermekei voltak, minden esendőségükkel és gyarlóságukkal. Nem az intézményt, hanem példamutatásban kiemelkedő személyeit kellene a nyilvánosság előtt példaképként szerepeltetni.

– Egy gyümölcsösben voltunk, kilométernyire a műúttól, ahol az orosz csapatok vonultak. Amikor megláttak, körbevettek, lefegyvereztek bennünket, s ezzel 1945. május 9-én délelőtt tíz órakor véget ért számomra a háború. Azért tudom ilyen pontosan az idejét, mert amikor az egyik orosz elvette az órám, utoljára még megnéztem rajta az időt – meséli némi iróniával. Ami jó ruhájuk volt, elvették, majd augusztus 17-én Sorokpolányban vagonba rakták őket azzal, hogy viszik Oroszországba, de csak a romániai Iasi-ig jutottak. Valami óriási szerencsével onnan visszafordították őket, s 1945. szeptember 2-án reggel megérkezett a szülői házhoz.

Sárai elmondása szerint további életében nem lett baja abból, hogy csendőr volt. Kezdetben apja gazdaságában dolgozott, később is fizikai munkából tartotta el magát, és bár nem híresztelte, de nem is titkolta korábbi hivatását. Beszélgetésünk végén óhatatlanul szóba került a csendőrséget ért legnagyobb vád, a hazai zsidóság deportálásában való részvételük kérdése. Az egykori csendőr őrmester nem tagadta, hogy ők is kaptak erre vonatkozó parancsot.

– Mi is részt vettünk a zsidók összegyűjtésében, ez volt az egyik bűnünk. Az állomásra kísértük, de nem bántottuk őket. Ott mások vették át tőlünk az őrzésüket. Utána nekünk kellett lepecsételnünk és őriznünk az elhagyott lakásaikat. Erre parancsot kaptunk az előjáróinktól, s nálunk a parancs feltétel nélküli teljesítését sokkal szigorúbban vették, mint a honvédségnél. A csendőrség szolgálati szabályzata szerint elképzelhetetlen volt annak szabotálása.